sterile soil had been cleaned off. The cleaned area was a 26 x 14.5 m (383.5 m^2) rectangle.

The area's stratigraphy was ordinary: fine sand sterile soil with clay seams was found everywhere under a 20–40 cm layer of ploughed soil. Archaeological objects, i.e. pit contours, were visible in the sterile soil. A total of 25 objects were recorded: postholes, signs of buildings or fences, and pits with other purposes (Fig. 2). The objects, like the ploughed layer, were not distinguished by an abundance of finds, finds being discovered in only several objects. Partly thrown pottery and iron slag predominated among the finds, with which also included a whetstone, an iron knife, a small cylindrical lock, and a fragment of a bloomery tuyere. All of the finds date to the 13th–14th centuries. Those objects, which contained no finds, should probably be dated to the same period. The excavated site should be associated with the 13th–14th-century Upper City of Kernavė.

KĖDAINIAI

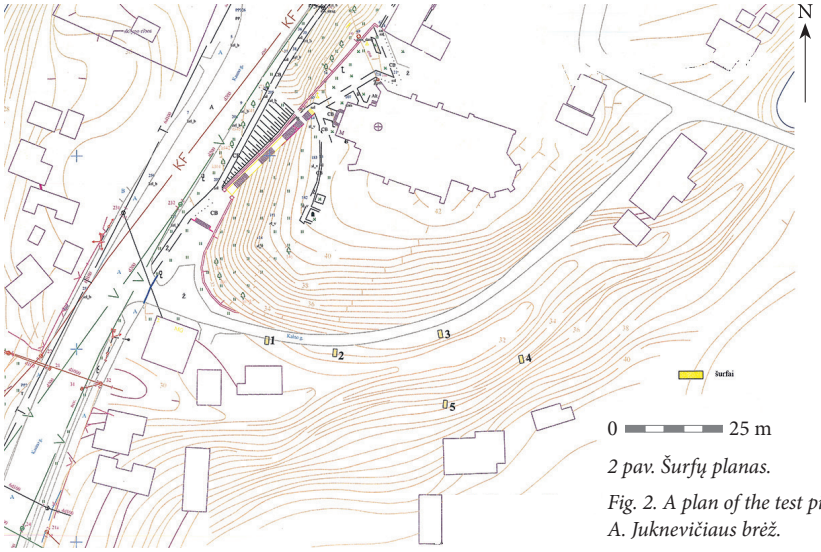
Algirdas Juknevičius

Nevėžio intako Varlupio upelio pakrančių tyrimai

2013 m. žvalgytos kairiojo Nevėžio intako Varlupio upelio pakrantės. Jas ruošiamasi tvarkyti, o upelio vagą valyti (1 pav.). Varlupis teka per Kėdainių senamiesčio teritoriją (UK 16074) ir senojo miesto vietą (UK 5148). Upelio aplinka yra vertinga senojo miesto kraštovaizdžio dalis. Istoriniais laikais Varlupis skyrė dvi svarbias Kėdainių miesto valdas – Šv. Jurgio bažnyčios ir Radvilų dvaro sodybas. Pastaroji valda buvo į P nuo upelio, o Šv. Jurgio bažnyčios valda – į Š. Dvaras apie 1535 m. buvo perkeltas į dešiniojo kranto Kėdainių pusę (Oksas J., *Kėdainių*

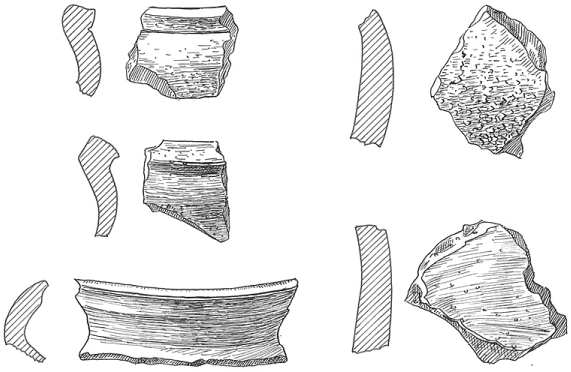
1 pav. Žvalgytos vietos. A. Juknevičiaus brėž.
Fig. 1. Surveyed sites.

2 pav. Šurfų planas.

Fig. 2. A plan of the test pits. A. Juknevičiaus brėž.

3 pav. XV a. II pusės – XVI a. puodų šukės.

Fig. 3. Potsherds from the second half of the 15th–16th centuries.

senamiesčio regeneracijos istoriniai tyrimai [Mašinraštis],1990. Kopija saugoma KėKM, p. 32) ir ryškesnių pėdsakų kairiojoje kranto pusėje nepaliko. Tuo laiku išnyko ir dvaro valda.

Varlupio ištakose yra senoji ganykla, plytėjusi Kėdainių užmiesčio ŠR dalyje. Iš jos tekėjusio upelio aukštutinė dalis XVII a. buvo užtvenkta. Užtvenktoje vietoje suformuotos dvi kūdros. Prie vienos kūdros Kėdainių žydai 1630 m. pastatė vandens malūną, kurį valdė iki 1668 m. (Tijūnaitis S., *Kėdainiai savo vietovardžiuose* [Rankraštis], 1938. Kopija saugoma KėKM). Vėliau malūnas ir kūdros perėjo Šv. Jurgio bažnyčios nuosavybėn. Kūdrose veisėsi žuvys, pakrančių žolynuose – varlės, todėl iš jų tekantį upelį žmonės pavadino Varlupiu. Nuožulniu dešiniojo šlaito pakraščiu eina Kalno gatvė, vedanti į Šv. Jurgio bažnyčią ir parapines kapines. XVII–XIX a. ši gatvė buvo vadinama Varėnų keliu, kadangi vedė į „varėnomis“ vadintas užmiesčio ganyklas. Tarpukariu kelio atkarpa nuo Šėtos gatvės iki minėtų kūdrų vadinta Bažnyčios gatve, o nuo kūdrų iki Šv. Jurgio bažnyčiai priklausiusio jurzdikos sodžiaus – Kalno gatve. Platus Bažnyčios gatvės P pakraštys prie Šėtos gatvės XIX a. viduryje – XX a. viduryje buvo užstatytas mūriniais ir

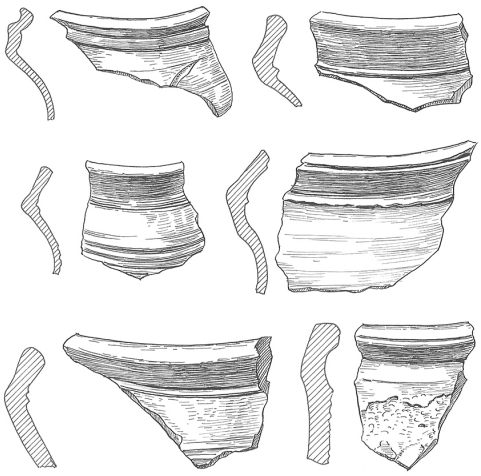
mediniais namais. Namai stovėjo iki II Pasaulinio karo. Po karo dalis namų buvo išgriauta.

Varlupio upelio pakrantės ir prieigos tyrinėtos pirmą kartą. Arčiausiai tyrinėta vieta – sklypas Paeismilgio g. 12, esantis kitame Nevėžio krante. Šiame sklype buvo ištirtas 115,5 m^2 dydžio plotas, fiksuotas 1,3 m storio kultūrinis sluoksnis, kurį sudaro šeši XV–XX a. I pusės horizontai (*LIIR*, f. 1, b. 5390).

Upelio pakrančių šlaituose 2013 m. buvo iškasti penki 2x1 m dydžio šurfai: 3 šurfai iškasti dešinėje upelio pakrantėje ir 2 šurfai – kairėje (2 pav.). Iš viso tirtas 12 m^2 plotas, fiksuotas 0,26–1,07 m storio XV a. II pusės – XX a. I pusės kultūrinis sluoksnis. Abiejų pakrančių natūralų paviršių sudaro kietai sluoksniuotas rausvas moreninis priemolis su gausia kalkakmenio priemaiša. Jis slūgso 0,2–1 m gylyje ir liudija, kad abiejų upelio pakrančių natūralių šlaitų paviršius yra banguotas.

Ankstyviausias kultūrinio sluoksnio horizontas atidengtas 34 cm gylyje po dabartiniu Kalno gatvės paviršiumi. Jį sudaro 12 cm kietai sumintas juodžemis su akmenukais ir XV a. II pusės – XVI a. keramikos šukėmis (3 pav.). Sluoksnis susiformavo ant XV a. II pusėje nukasto natūralaus moreninio priemolio. Tai padaryta tiesiant kelią į statomą Šv. Jurgio bažnyčią. Tuo laiku kelio P pakraštys buvo 1 m į Š nuo dabartinio gatvės P pakraščio ir XVII–XX a. viduryje buvusių gatvės P pakraščių.

Vėlyviausi kultūrinio sluoksnio fragmentai atkasti taip pat Kalno gatvėje. Jie datuoti tarpukariu. Tuo laiku gatvė buvo išgrįsta lauko rieduliais. Dešinėje Varlupio upelio pakrantėje prie Kalno gatvės atidengti dviejų XIX a. viduryje palaidotų žmonių dubens kaulai, blauzdikauliai, šlaunikauliai ir galūnės. Dėl ribotos tyrimų apimties palaikai nebuvo atkasti. Šie kapai patvirtina, kad žmonės buvo laidojami ir

4 pav. XVII a. puodų šukės.

Fig. 4. 18th-century potsherds.

už Šv. Jurgio bažnyčios šventoriaus ribojusios Kalno gatvės. Tikėtina, kad toje vietoje buvo laidojami nekrikštyti arba katalikų bažnyčios kanonų nesilaikę asmenys.

Kairiosios Varlupio upelio pakrantės šlaituose susiformavo sąnašinis juodžemio sluoksnis, kurį iš viršutinės upelio terasos sunešė šaltiniai ir polaidžiai. Sąnašos suneštos iš viršutinėje Varlupio terasoje susiformavusio XVII–XIX a. kultūrinio sluoksnio. Jame surinkta XVII–XIX a. keramikos šukių (4 pav.).

The field survey of the Varlupis, a left bank tributary of the Nevėžis

Five 2x1 m test pits (a total of 12 m^2) were excavated on the sloping banks of the Varlupis, a left bank tributary of the Nevėžis: three on the right, two on the left (Fig. 1). A cultural layer from the second half of 15th to the first half of the 20th century was discovered (Fig. 2). The earliest cultural layer horizon, which dates

to the second half of 15th–16th centuries, was found at a depth of 34 cm under the current surface of Kalno Street on the right bank of the Varlupis. The latest cultural layer fragments, which are from the first half of 20th century, were also discovered in Kalno Street.

An alluvial black soil layer had formed on the left bank of the Varlupis due to the actions of springs and meltwater. Deposits containing 17th–19th-centuries potsherds (Figs. 3, 4) were brought down from the 17th–19th centuries cultural layer on the upper terrace of the Varlupis.

KLAIPĖDA

Darius Balsas

Bangų gatvė 7

2013 m. Klaipėdoje, sklype Bangų g. 7, vykdyti žvalgomieji archeologiniai tyrimai. Miesto branduolys (teritorija nuo Danės upės iki Tiltų gatvės pabaigos) XVII a. buvo pradėtas juosti gynybiniais olandiško tipo bastioniniais įtvirtinimais. Teritorija į PR nuo miesto ilgai buvo atskirta įtvirtinimų ir nepateko į jo sudėtį, o ten esančius žemės sklypus įsigydavo pirkliai ar už įvairius nuopelnus gaudavo karininkai. Į miestą buvo galima patekti tik pro tam tikrose vietose įrengtus vartus. Vieni jų, vadinami Akmenų vartais, buvo dabartinių Tiltų ir Kūlių vartų gatvių sankirtoje. Jas mena Kūlių vartų gatvės pavadinimas. Iš istorinių šaltinių žinoma, kad šioje vietoje ar greta jos lokalizuojama Klaipėdos priemiesčio zona – Pelenynas (*Aschhof*). Jis kūrėsi XVIII a. II pusėje prie Danės, šalia Malūnų kalno gyvenvietės. Manoma, kad jo pavadinimas kilo nuo 1771 m. įsteigto pelenų fabriko (Tatoris J., *Senoji Klaipėda: urbanistinė raida ir architektūra iki 1939 metų*, V., 1994, p. 51, 92, 175). Šioje Klaipėdos miesto dalyje archeologiniai tyrimai vykdomi nuo 2008 m. (žr. *ATL 2008 metais*, V., 2012, p. 340–341; *ATL 2010 metais*, V., 2012, p. 343–346; *ATL 2011 metais*, V., 2012, p. 636; *ATL 2011 metais*, V., 2012, p. 394–397).

2013 m. tyrimų metu 5184 m^2 dydžio sklype ištirta 13 2x2 m dydžio šurfų, iš viso 52 m^2 bendras plotas. Šurfuose fiksuoti iki 2,6 m storio XVIII a. II pusės – XX a. kultūriniai sluoksniai. Šurfuose 1–3, 5, 7 fiksuotas tik 0,5–1,1 m storio XX a. kultūrinis sluoksnis. Šurfuose 4, 6, 10 ir 11 aptikti kultūriniai sluoksniai su XVIII a. II puse – XIX a. I puse datuojamais radiniais – buitinių indų šukėmis, stiklinių butelių duženomis, plokštiniais kokliais (1 pav.). Šie sluoksniai gali būti siejami su Klaipėdos miesto įtvirtinimais ar ankstyvuoju šios miesto vietos apgyvendinimu. Šurfe 4 po 95 cm storio XX a. supiltiniais sluoksniais aptiktas iki 95 cm storio permaišyto pilko žvyro su gelsvu moliu sluoksnis. Po šiuo sluoksniu 1,35–1,9 m gylyje fiksuotas apie 55–80 cm storio juodos dumblingos žemės sluoksnis su smulkiomis plytų duženomis. Šurfe 6 90 cm gylyje fiksuotas 45–90 cm storio pilkos žemės su stambiomis griuvenomis ir radiniais sluoksnis. Šurfe 10 2,35 m gylyje aptiktas apie 7 cm storio juodos durpingos žemės sluoksnis su pavieniais XVIII a. II pusės – XIX a. pradžios radiniais. Šurfe 11 1,5–1,8 m gylyje rastas pilkos žemės su griuvenomis sluoksnis, kuriame taip pat aptikta radinių, datuojamų XVIII a. pabaiga.

Šurfe 11 2,5–2,6 m gylyje atidengtas akmeninis pastato pamato fragmentas. Fiksuoti 3 pamatiniai akmenys – 42x34, 66x59 ir 102x 78 cm dydžio, aplink pamatą aptiktas 7–8 cm storio plūkto gelsvo molio sluoksnis. Šurfe 8, po 1,35 m storio supiltiniais smėlio sluoksniais